

YENİ TOPLUMSAL HAREKET TEORİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Gönül İÇLİ**

ÖZET

Toplumsal hareketler, toplumsal değişimi destekleyen ya da engelleyen ve bu yönleriyle de toplum üzerinde kalıcı etkilere sahip olan kolektif davranış biçimleri arasında yer almaktadır. Toplumsal hareketlerin kökeni eskilere dayanmakla birlikte genel olarak modern toplumlarda yaygınlaşmıştır. Endüstriyel toplumlar ve post endüstriyel toplumlarda birçok mesele toplumsal hareketlerin konuları arasına girmiştir. 19. Yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başları süresince toplumsal hareketlerin sınıf temelli yorumları itirazsız kabul görmüştür. Ancak 1920'lerde ve 1930'larda Avrupa'daki milliyetçi hareketlerin yükselişi ile sınıf yorumuna karşı itirazlar başlamıştır. Bir grup teorisyen, sınıfsal sınırların ve kimliklerin yıkılması sonucu kitleleşme ve atomize olmuş insan kitlelerinin oluşumundan söz ederken, diğer bir grup teorisyen sınıfsal bakış açısını koruyarak bu görüşe itiraz etmiştir. Tartışmalar II. Dünya Savaşı süresince devam etmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal hareketler konusundaki asıl vurgu sınıftan, sınıfa dayalı toplumsal hareketlerden kimlik ve kültür ekseninde tanımlanan yeni toplumsal hareketlere kaymıştır. Bu dönüşümde Avrupa ve Amerika'da başlayan çevreci, etnik, feminist, yerel özerklik hareketleri önemli ölçüde etkili olmuştur. Ortaya çıkan değişimin klasik sosyolojik perspektifle açıklanamayacağı, yeni teorik yaklaşımların gerekli olduğu savunulmuştur. "Eski toplumsal hareketler"e karşı "yeni toplumsal hareketler" olarak ele alınan bu yaklaşımlar devletin, sivil toplumun, kamusal alanın, özel alanın sınırlarını tartışmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin yükselişi kapitalizmin gerçekleşme seyri ve gelişme alanlarıyla yakından ilişkilidir. 1970'li yıllardan itibaren küreselleşme ve neoliberal politikaların uygulamaya konulması, yeni dünya düzeni, toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedenlerini, katılımcılarının özelliklerini, örgütlenme biçimlerini, hedeflerini değişikliğe uğratmıştır. Önceki sınıf temelli olan ve iktidarı ele geçirerek dönüştürme hedefine sahip toplumsal hareketler yerini kimliğe dayalı olan ve kültürel alanın değişimini hedef olarak alan, kimlik yöneliminin, farklılıkların ağır bastığı, katılımcılarını yeni orta sınıfın oluşturduğu yeni toplumsal hareketlere bırakmıştır. Günümüzde farklı coğrafyalarda, Chicago'dan, Prag'a, Seattle'dan Güney Afrika'ya birçok radikal protesto eylemleri yapılmaktadır. Farklı meselelere yönelik bu hareketler, anti kapitalist

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü, El-mek: gicli@pau.edu.tr

karakterde, çok uluslu ve kıtalararası birliktelikler biçiminde gerçekleşmektedir. Çeşitlilik gösteren yeni toplumsal hareketlerin etkileri ve aktiviteleri post materyalist değerlere sahip ülkeler arasında da farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla bu hareketlerin daha iyi anlaşılabilmesi ve geleceğe ilişkin tahminlerde bulunulabilmesi için eski ve yeni teoriler birlikte tarihsel süreç içindeki farklılıkları ve benzerlikleri göz önüne alınarak analiz edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yeni toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketler, örgütlenme, toplumsal hareket stratejileri,

AN ANALYSIS OF THE THEORIES ON NEW SOCIAL MOVEMENTS

ABSTRACT

Social movements are one of the collective forms of behaviours which either support or prevent social change and with this aspect have permanent effects on the society. Social movements have become widespread in modern societies though it dates back to old times. In the industrial and post-industrial societies many issues had been included in the subject of social movements. Towards the end of the 19th century and within the beginning years of the 20th century, class based interpretations of social movements would be acknowledged without any refusal. However, in the 1920s and the 30s, with the rise of the nationalist movements in Europe, objections were raised against class based interpretation. While a group of theoreticians talked about formation of atomized human masses and massification as a result of destruction of class borders and identities, the other group of theoreticians objected this outlook by maintaining class perspective. The main stress on the social movements since the 1960s has moved from class, class based social movements to the new social movements defined within the axis of identity and culture. Ecologic, ethnic, feminist, locality movements which started in Europe and America have been quite influential in this transformation. It has been argued that the emergent change could not be explained with classic perspectives of sociology and new theoretical approaches were required. These approaches defined as “new social movements” against “old social movements” discuss the borders of state, civil society, public and private spaces. The rise of new social movements is closely related with realization process and development fields of capitalism. Since the 1970s, the application of neoliberal policies and globalization and new world order have altered the causes of the social movements and qualities of its participants and their targets and forms of organization. Social movements which previously were class based and aimed for occupying and then transforming the power were replaced with the new social movements which target the cultural field as the address of the change, which are shaped by identity tendencies and dominated by plurality, and which are formed mainly by the middle class. Today, from Chicago to Prague, from Seattle to South Africa there are many radical protests. These movements aiming for different matters have been realized within anti-capitalist, multinational and intercontinental

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 14 Fall 2015

character. The effects and the activities of various new social movements can also be differentiated in the countries with post-materialist values. Therefore, in order to have a better understanding of these movements and to anticipate future, new and old theories should be analysed together paying attention to similarities and differences within historical process.

STRUCTURED ABSTRACT

Social movements are carried out by groups of people who aim to access shared targets concerning discontents on the settled order in every period. In parallel with the experienced changes and transformations, the theories and models produced specifically for this space have become different and they are now evaluated within a new frame of paradigm in the process of globalization. Started in the 1970s in Europe and America and differed from the previous ones, cultural based social movements, like environmentalist, feminist, ethnic movements, locality movements, minority movements, peace movements differ from the class based social movements of the previous times. Even though they have not completely cut their ties from the past, differences are observed in the new social movements in terms of their participants, organizational scheme, purposes, values and the employed methods and tools. Among the body of criticism brought towards the paradigm of the new social movements what come to fore are the criticisms that they are not well equipped with sufficient theoretical tools that would yield better understanding of their specific dynamism and the impossibility to have a complete analysis of the movements as they do not have implications for the future. As there is not sufficient number of study, there are many difficulties in placing today's social movements in a historical pattern and grab the possibilities.

In this article, it is aimed to make a literature survey by evaluating historical development of social movements, qualities, actors, organizational schemes and "new"ness of the new social movements, their differences from the previous social movements in the context of criticism brought towards the new paradigm.

Changes in the Social Movements: The second half of the 19th century is generally accepted as the beginning of the developmental process of the social movements. Revolutions in France and the United States were also influential in collective action. While revolutionary parties and syndicates have appeared in Europe as a result of these actions, in parallel with this, in the different movements that took place in the different parts of the world, changes occurred in labour control, colonial control and racial control. Studies on early modern protests mostly missed the effects of the transformations and each movement had been evaluated individually, independent and different from other movements. According Tilly, old social movements which had started with labour movements in the early modern period were the movements in which only one social class aimed to seize the power and which targeted economic interests. Focused on the ideal of basic equality with collective individuals and economic ideals, the old social movements revolved around marginal, poor, irrational actors who were not integrated into the

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/14 Fall 2015

system. Classical sociology perceives social movements as a response to modernization, economic crises and social problems. Even though the period of the World War I was the time of intense global protests, many movements were defeated within this period. In the rebellions and strikes after the war, besides the labour movements, class, regional and racial divisions like African and Asian had become intense. Moreover, in the period of the World War II, it is observed that differently qualified separations continued. Beginning from the end of the 1960s, in Europe and in the United States, old and new migrants, national minorities and different groups with various experiences like indigenous people started new social movements with cultural demands asking for the recognition of their diversities and authentic identities.

The 1968 conjuncture stands as a rebellion against movements able to seize the power. As the new types of movements, like feminist movements, third world movements and voicing of the poor and oppressed flourished, those who had held the wealth and power in the face of the undermined legitimacy of liberal development were forced to come up with alternative solutions that could convince the masses. These reactions have been realized with the commence of neoliberal process in the 1980s and the 1990s, with disciplining of the rebellious workers and states under the reorganization of worldwide labour division, with the passage from liberalism to free market and the spread of the Western democracy. Since 1968, a new social vision, which has been promoted by neoliberalism depending on capitalist production, has shown its influence everywhere in the world and in every level of consumption. In this process, nation states have become underwhelmed against global forces which have created meaning and values proper to the dominant capitalist vision and identities based on shared interest, religion, ethnicity or religious order disintegrated the local communities and ideologies like socialism, nationalism and communism have weakened. New intellectual trends and political movements like civil rights, freedom of speech, anti-nuclear movement, environmentalist movement, alternative movement, citizen initiatives, feminist movement which have emerged alternatively to the existing value system have played a crucial role at the start of process of change. These movements which have developed with different motives in different regions like Seattle, Prague, Porto Alegre, Chicago, Brazil point to a disengagement, to a break from the old social movement paradigm because the explanations provided by the classic tradition appear insufficient.

Paradigm of the New Social Movements New social movements have emerged generally in the passage from the industrial society to the post-industrial one, from organized capitalism to unorganized capitalism. What makes these social movements “new,” the basic characteristics that differentiate them from the old social movements and the political effects of this “new”ness have not been completely made clear. There is no consensus on this subject among the theoreticians. One of the basic characteristics is that the old movements which had targeted the demand of working class concerning political power and economic distribution in the context of class interests have been substituted with movements dominated by cultural demands like life style, autonomy and identity. Social movements have moved towards gaining power in every field and

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 14 Fall 2015

becoming subjects rather than seizing the state. Social actors participate in various movements related to many issues that trouble them, not at a single target but in a number of movements regulated only by their social consciousness.

Theories related to the new social movements are categorized as “cultural” and “political”. Cultural dimension focuses on daily life, civil society and creation of free spaces between the state and civil society and identifies social integrity with cultural conditions. Also known as theories of break, these theories accept that there is a break between the old and the new social movements. Not being class based, these movements are driven with different values and ideologies. Different from the old social movements, in the new social movements, the space of struggle has moved from the state to the civil society and social actors put a fight on the social structure. According to Melucci, the new social movements are a web on which the collective identity is constructed through struggles and mutual dialogues with different groups and with this web, different roles of the individuals and their fragmented identities among the memberships are reconstructed.

In the approach which handles the new social movements within political dimension, the continuity between the forms of movements in the past and the present is assumed and, for this reason, it is also called theory of continuity. The movement space of the new social movements is the “non-institutional” political field which is not predicted in the practice and doctrines of liberal democracy and welfare state. One of the distinctive qualities of the new social movements is that they have demands not only on resistance but also on power and resources.

Subject, Collective Identity and Organization in the New Social Movements

Subject: The actors of the new groups are socio-economic groups who act for communities gathered around certain themes but acting not as a group. Actors do not make use of political, ideological or socio-economic codes to define themselves and this is also another part of the newness of the new social movements. Actors are the individuals who resist the interventions made by the state and market in the rationality of development to reshape the sphere of private life. There is a tendency among the participants of the new social movements that goes beyond class structure. The activists and supporters of the new social movements include well educated individuals from service industry who have economic security. This is apparent in different “issue movements” like environmental movement, feminist movements or civic movements. Moreover, creating alliances with other layers and groups in addition to the new middle class is also common. Among them are wealthless groups and old middle class. Wealthless groups are comprised of those who have no hope of ascent and, therefore, feel trapped like housewives, students, retired people, unemployed and those working in marginal jobs.

Collective identities: Collective identities are formed in cooperation by individuals who come together for a shared purpose and constructed through a shared situation, different elements are made harmonious with tools and purposes and it includes cooperation, organization and belonging.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/14 Fall 2015

Organization: The new social movements are seen as the action of the individuals weakly linked to each other on platforms, forums, social media, and webs. These movements are collective forms of action happening in different scales, including actors from different settlements, dispersed but continuous in time and without an aim to be engaged with institutional structures. They are autonomous movements independent from hierarchical or party organizations. Horizontal relations rather than vertical organization come to the fore. While formal organizations, grand scaled unions and pluralism were the forms of movements of the past, in the new social movements, the movement is realized in union with informal and low scale organization. Strategies and tactics vary. More and more interest groups can have their say on politics or on its organization by influencing and forming the public opinion through information and communication, surveys, public opinion polls, demonstrations and actions with mass participation, through regular efforts to demand more participation with transparency.

Criticism towards the New Social Movements: In the new social movements, while it is claimed that the new forms of conflict take place not between labour and capital but between the state and civil society, any form or understanding of a struggle related to the state is never mentioned. By ignoring the state's role and function in constructing and maintaining forms of social exploitation and inequalities related to the communal property relations, the aim of politics is reduced to a struggle for identity construction. Even though the subjects of the social opposition have the potential to be variable and contradictory, there is no argument on how to bring them together in a same political project and create the discursive conditions that could produce a collective action. The argument that middle class protests have been seen since the beginning of the 1800s and, therefore, for the first time it appeared as social actor in the new social movements is open to debate. The new social movements are also criticized as they do not have an alternative model or provide a future plan in the political field. According to the theoreticians studying the new social movements, they are the struggles that emerge in societies defined with strong civil society, democracy and pluralism and they are realized in the frame of recognition of identity and value based demands. There is a difference in understanding between the old social movements and the new social movements which are based on plurality rather than equality, on value rather than class. Problems in the past like economic interests, security have been substituted with peace, environment, and human rights. Contradictions between labour and capital have been replaced with contradictions of subjection between the state and the civil society.

Conclusion: Criticisms brought towards the theories of the new social movements indicate that the new movements are not quite different from the old ones in terms of content and demands. It is argued that problem areas and content of demands defined by the new social movements dates back to the 19th century and, therefore, there cannot be a complete break from the old. The fact that the new social movements in terms of forms of action and organization are connected to each other through weak links like social media, webs, and forums gives way to their loose formation and fragmented appearance. Among the criticism

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 14 Fall 2015

brought towards the new social movements, it is also stated that they do not have sufficient conceptual tools that would enable us to understand their specific dynamism. Moreover, as there are no future inferences produced by the new social movements, these movements cannot be analyzed as a whole. When a wide survey on the knowledge structures are carried out, it appears that we lack studies conducted on movements that have existed on the capitalist world for long periods of time. The number of the studies related to the social movements in the world is quite few. Therefore, there are many inevitable difficulties in placing the present day movements into a historical pattern and in understanding the possibilities.

Key Words: New social movements, old social movements, organization, strategies of social movements.

1.GİRİŞ

Toplumsal hareketler her dönemde yerleşik düzen nedeniyle duyulan memnuniyetsizlikler adına, ortak hedeflere ulaşma amacındaki insan toplulukları tarafından yürütülmektedir. Yaşanan değişimler ve dönüşümlere paralel olarak söz konusu alan için türetilmiş teori ve modeller de farklılaşmış ve küreselleşme dönemi içerisinde yeni bir paradigma çerçevesinde ele alınmaya başlamıştır. Değişimin gerçek dinamiğinin toplumda değil, tarihte yattığını ileri süren toplumsal hareketleri, toplumsal ve ekonomik krizlerle ilişkilendiren ve süregiden yapısal değişimlerin birer yansıması olarak nitelendiren klasik sosyoloji, konuyu daha çok işçi sınıfının talepleri çerçevesinde ele almıştır. 1960'lı yıllardan itibaren doğrudan bir sınıf hareketi olma özelliği taşımayan ancak hem ülke içerisinde hem de dünya ölçeğinde siyasal ve ideolojik sonuçlara yol açan toplumsal hareketler artık meselenin yalnızca işçi sınıfıyla sınırlı kalmadığını göstermiştir. 1970'lerden itibaren sınıf mücadelesine yönelik talepler yerini kültürel alandaki taleplere bırakmıştır. Avrupa ve Amerika'da yetmişli yıllarda ortaya çıkan ve önceliklerden farklılık gösteren çevreci, feminist, etnik hareketler, yerel özerklik hareketleri, azınlık hareketleri, barış hareketleri gibi toplumsal hareketler konusunda tartışmalar başlamıştır. Eski toplumsal hareketlerden farklılık gösteren ve yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan bu hareketleri açıklamak için yapılan akademik tartışmalarda yeni teorik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Bu makalede toplumsal hareketlerin tarihsel gelişimi, yeni toplumsal hareketler paradigmasının "yeni"liği, nitelikleri, aktörleri, örgütlenme biçimleri, eski toplumsal hareketlerden farklılıkları ele alınmakta ve yeni paradigmaya yönelik eleştirilere yer verilmektedir.

2.TOPLUMSAL HAREKETLERDE YAŞANAN DEĞİŞİM

Toplumsal hareketlerin başlangıcı yüzyıllar öncesine kadar gitmekteyse de, genel olarak gelişim sürecinin başlangıcı 19. yüzyılın ikinci yarısı olarak kabul edilmektedir. Fransız ve ABD devrimleri, Avrupa modernitesinin ortaya çıkışında etkili oldukları kadar, kolektif eylem konusunda da etkili olmuştur. Bu eylemlerin sonucunda Avrupa'da devrimci siyasal partiler, sendikalar ortaya çıkarken, Avrupa sınırları dışında kalan coğrafyalarda yeni ortaya çıkan uluslarda da modernliği arayan hareketlerin doğmasına yol açmıştır. Bu sonuçlarla paralel zamanlı olarak dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkan farklı eylemlerde işçi kontrolü, sömürge kontrolü, ırksal kontrol gibi konularda değişim yaşanmaya başlamıştır. Bununla beraber erken modern protestolar üzerine yapılan çalışmalarda bu dönüşümlerin etkileri, çoğunlukla gözden kaçmış ve her eylem kendi başına, bağımsız, birbirlerinden farklı eylemler biçiminde değerlendirilmiştir. Dünya tarihinde birbirini takip

eden dönemlerde görülen hareket dalgaları, dünya ekonomisinin yanı sıra toplumsal yapılanmaları da dönüştürmüştür.

Tilly'e göre, (2008) 19. yüzyılda geleneksel cemaat grupları tarafından gerçekleştirilen eylemlerden daha kalıcı ve daha organize hareketlere ve eylemlere doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Modernliğin ilk dönemlerinde, işçi hareketleri ile başlayan eski toplumsal hareketler, ekonomik çıkarlara yönelik, genelde tek bir sosyal sınıfın siyasal gücü ele geçirmeyi hedeflediği hareketlerdir. Burjuvaya karşı yürütülen ve devrimle sonuçlanacak hareketler içerisinde tarihsel bir zorunlulukla mücadele eden işçi sınıfının, yönetimi ele geçirerek ekonomik ve siyasal haklara sahip olmaları hedeflenmekteydi. Eski toplumsal hareketler, ekonomik idealler ve kolektif bireylerle temelde eşitlik idealine odaklanmış olup, marjinal, sisteme entegre olmamış, yoksul, irrasyonel aktörler tarafından yürütülmekteydi.

Klasik sosyoloji toplumsal hareketleri modernleşmeye, ekonomik krizlere, toplumsal sorunlara karşı bir tepki olarak değerlendirmektedir. Modernleşme ve gelişme sürecinin tamamlanmasının ardından hareketler amacına ulaşacak ve kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Nitekim yirminci yüzyılın ortasına gelindiğinde yeni uluslararası işbölümü ve yeni hegemonyanın ortaya çıkışının ardından onsekizinci yüzyıl hareketlerindeki hedeflerin çoğu sahneden silinmiştir (Martin; 2008:288). Yüzyılın sonunda merkez devletlerdeki büyüyen kentlerde, ücretli işçi hareketleri sendikalarda ve siyasi partilerde kurumsallaşmış ve zamanla ulus aşırı örgütlenme biçimleri başlamıştır. Ayrıca merkez güçlerin giderek periferde daha çok silahlı müdahalelerde bulunması, uluslararası ırkçılık, oryantalizmin yükselişi gibi durumlar anti empeyalist ve anti kapitalist eylemleri başlatmıştır.

Klasik toplumsal hareketler konusundaki sosyolojik araştırmalar, ideoloji teorileri, organizasyon ve rasyonelite teorilerinin egemenliği altında kalmıştır. Amerika'da ve özellikle Batı Avrupa'daki toplumsal, hareketler savunduğu kapitalizm, sosyalizm, muhafazakarlık, faşizm gibi genel terimler çerçevesinde tanımlanmışlardır (Johnston, Larana, Gusfield 1999:132). Hareketlerin ideolojik yönünü ele alan yaklaşım, potansiyel çatışmaların varlığının otomatik olarak dayanışma gruplarını oluşturacağını varsayarak, genelde örgütsel yönü ihmal etmektedir. Weber'in bürokratik örgütlenme konusundaki yazılarının ardından, toplumsal hareketlerin içsel değişimleri üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda örgütsel yayılmanın işlevleri, kolektif hareketlerde örgütlenmenin önemi, rasyonel ve planlı hareket temelinde örgütlenmenin düzenlenmesi gibi konular üzerinde duran çalışmalar yapılmıştır. (Johnston, Larana, Gusfield, 1999:133).

Birinci Dünya Savaşı yılları dünya çapında protestoların yoğun biçimde yaşandığı yıllar olmasına rağmen çoğu hareket dönem içinde yenilgiye uğramıştır. Savaş sonrası yaşanan grev ve isyanlarda işçi hareketleri açısından Afrikalı, Asyalı gibi sınıfsal, bölgesel, ırksal bölünmeler hareketler karşısında engeller oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde de hareketler arası farklı nitelikli bölünmelerin devam ettiği görülmektedir.

1960'lı yılların sonundan itibaren Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde eski ve yeni göçmenler, ulusal azınlıklar, yerli halklar gibi farklı deneyimlere sahip farklı gruplar, özgün kimliklerinin, diğerlerinden farklılıklarının tanınması yönünde kültürel taleplerle yeni toplumsal hareketleri başlatmışlardır.

1968 konjonktürü iktidara gelmeyi başarmış hareketlere karşı bir isyan durumundadır. Yeni sol, eski solu reddederken, liberal devlete yönelik itirazlar başarılı olmuştur. Gücü ve zenginliği elinde tutanlar ve kullananlar, liberal kalkınmacılığın sarsılan meşruiyeti karşısında feminist hareketler, üçüncü dünyanın hareketleri yoksulların, ezilenlerin seslerini yükseltmesi gibi yeni tür hareketler geliştikçe, kitleleri ikna edecek alternatif çözümler bulmaya zorlanmıştır. Bu tepkiler 1980'ler ve 1990'larda neoliberal sürecin başlatılması, dünya çapındaki işbölümünün yeniden

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 14 Fall 2015

biçimlendirilmesi yoluyla isyandaki işçilerin ve devletlerin disiplin altına alınması, liberalizmin yerine serbest pazarın geçmesi, Batı demokrasisinin yayılması süreçleriyle birlikte gerçekleşmiştir. 1968'den itibaren kapitalist üretime dayalı neoliberalizm tarafından teşvik edilen yeni bir toplumsal tahayyül, yeryüzünün her yerinde ve tüm tüketim düzeylerinde etkisini göstermiştir. Sistem savunucuları bu süreci Batı demokrasisinin ve serbest pazarın büyük başarısı olarak ilan ederken, sistem karşıtı hareketler de bu süreçte radikal şekilde yeniden biçimlenmiştir. 1980'lerin sonunda tüketim, günlük gereksinimler ve kültürel alanların dışında tümüyle kapitalizm tarafından belirlenmeye başlamıştır. Kapitalizm her yerde sosyokültürel değerleri ve epistemolojileri etkili bir biçimde manipüle etmeye başlamıştır (Kalouche ve Miclants:2008:281). Liberal demokratik refah devletinin yapısal düzenlemeleri olan ekonomik büyüme, refah dağılımı ve güvenlik uygulamalarından artık vazgeçilmiştir. Bu baskılar altında yeni sol parçalara ayrılmış ve ayakta kalan hareketler giderek kurumsallaşmıştır. Hakim kapitalist tahayyüllere uygun değerler ve anlamlar üreten küresel güçler karşısında ulus devletler etkisiz kalmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ortak çıkar, din, etnisite ya da cemaat bağlarına dayalı kimliklerin yerel toplulukları parçaladığı, sosyalizm, milliyetçilik, komunizm ideolojilerinin zayıfladığı bir dönemdir (Amin 1998, Castels 1997). Protestoların, gösterilerin hedefleri sermaye ve gelişmiş kapitalist devletlere, çok uluslu şirketlere, IMF, BM gibi uluslararası kuruluşlara, uluslararası sivil toplum örgütlerine yönelmiştir.

Seattle, Prag, Port Alegre, Chicago, Brezilya gibi farklı coğrafyalarda değişik nedenlerle ortaya çıkan bu hareketler eski toplumsal hareketler paradigmasından bir kopuşa, bir kırılmaya işaret etmektedir çünkü artık klasik geleneğin açıklamaları yetersiz kalmaktadır. Genel olarak sınıf temelli politikalar güç kaybederken farklı çatışma biçimleri, farklı çelişkilere dayalı hareketler başlamıştır. Emek sermaye çelişkinin dışında kalan bu hareketler ekonomik dağıtım konusundan çok yaşam tarzları üzerinden gerçekleşmektedir. Çoğulcu demokrasilerde, sivil toplumlarda ortaya çıkan bu hareketlerin açıklanmasında yeni bir sosyal teori yaklaşımına duyulan ihtiyaç görünür hale getirmiştir. Feminist hareket, yurttaş inisiyatifleri, alternatif hareket, ekoloji hareketi, nükleer karşıtı hareket, ifade özgürlüğü, sivil haklar gibi mevcut değerler sistemine karşı alternatif biçimde ortaya çıkan yeni düşünsel akımlar ve politik hareketler bu değişim sürecinin başlamasında etkili olmuştur. Altmışlı yıllar sonunda ortaya çıkan dinamiklerin sonucu meydana gelen değişimin açıklanması için yeni bir paradigma gereksinimi doğmuştur.

3. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER PARADİGMASI

Yeni hareketler genel olarak sanayi toplumundan postendüstriyel topluma, örgütlü kapitalizmden, örgütsüz kapitalizme geçiş sürecinde ortaya çıkmıştır. Temel niteliklerden birisi eskinin sınıf çıkarları bağlamında hareket eden işçi sınıfının siyasal iktidar, ekonomik bölüşüm konularındaki taleplerini hedefleyen hareketlerin yerini yaşam biçimi, özerklik, kimlik gibi kültürel taleplerin baskın olduğu hareketlerin almasıdır. Toplumsal hareketler artık devleti ele geçirme yerine, her alanda güç kazanma hedefine ve özneleşme hedefine yönelmiştir. Toplumsal aktörler tek bir hedefte değil, sosyal bilinçlerinin gerektirdiği sayıda, kendilerini rahatsız hissettikleri birçok meseleye ilişkin harekete katılmaktadır (Adam 1993, Rose 1997, Kalouche ve Miclants2008).

Yeni toplumsal hareketler de eski toplumsal hareketler gibi toplumların farklı bağlamları ile ilişkili biçimde ortaya çıkmaktadır. Ancak kadın hareketleri, barış hareketleri, nükleer karşıtı hareketler, öğrenci hareketleri, çevreci hareketler gibi birbirinden çok farklı niteliklere sahip olan ve yeni toplumsal hareketler kavramı olarak isimlendirilen bu hareketleri geleneksel kavramsal çerçeveler içerisinde açıklamak oldukça zordur. Farklı teorisyenler hareketin yeniliğinin yanı sıra hareketin yer aldığı toplumsal bağlamlar üzerinden farklı vurgularla değerlendirmeler yapmaktadırlar.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/14 Fall 2015

Toplumsal hareketleri “yeni” yapan, eski toplumsal hareketlerden ayıran temel özelliklerin neler olduğu ve bu “yeni”liğin siyasal etkileri tam anlamıyla açıklığa kavuşmuş değildir. Bu konuda teorisyenler arasında tam bir fikir birliği yoktur. Cohen’e göre yeni toplumsal hareketler; a)kültürel ve kişisel kimliklere yönelirler b)teknolojik devlete karşı kültür ve sivil toplumu savunurlar c)yaşam niteliğine ilişkin ihtiyaçlara odaklanırlar d)karar verme süreçlerini demokratikleştirebilmişlerdir e)alternatif anlam çatılarının gündelik hayatla üretimiyle beslenirler f)demokratik ve katılımcı biçimleri deneyimlemektedirler (Akt. Coşkun, 2007:126). Johnston, Larana ve Gusfield, yeni sosyal hareketleri eski kolektif davranış biçimlerinden farklılıkları ile kavramsallaştırmakta, yeni hareketlerin başlıca özelliklerini sıralamaktadırlar; a) yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanı sınıfsal yapıyı aşar ve daha çok yaş, toplumsal cinsiyet gibi toplumsal statülerle temellendirilmektedir b)işçi sınıfı hareketi ile kolektif hareket için bütünleştirici, homojenleştirici olan Marxist ideoloji anlayışıyla zıt bir konumdadır c) Kimlik boyutu ön plana çıkmaktadır d)bireysel ve kolektif arasındaki ilişki bulanıklaşmıştır e) insan hayatının kişisel yönleri yansıtılmakta, gündelik hayat alanlarına uzanmaktadır f) şiddet karşıtı ve sivil itaatsizlikle karakterize edilen yeni mobilizasyon modelleri kullanılmaktadır g)grup örgütlenmesi ve çoğalmasında Batı demokrasilerindeki katılım kanallarının güvenilirlik krizi ile ilişkilidir h)örgütleri bölünmüş, dağınık ve adem-i merkezietçi olma eğilimi göstermektedir (1999:137).

Buechler, yeni toplumsal hareketleri inceleyen teorileri “kültürel” ve “siyasal” olarak iki kategoriye ayırmaktadır.

3.1.Kültürel Boyut

Kültürel boyut gündelik yaşama, sivil topluma, devlet ve sivil toplum arasında özgür alanların yaratılmasına odaklanmakta ve toplumsal bütünlüğü kültürel koşullarla özdeşleştirmektedir. Hareketler sınıf temelli olmayıp, farklı değerler ve ideolojilerle ilişkili gerçekleşmektedir (Buechler, 2000: 48-51). Kopuş teorileri olarak da adlandırılan bu teoriler eski ve yeni toplumsal hareketler arasında bir kopuş olduğunu kabul etmektedir. Kopuş teorileri temsilcileri arasında Habermas, Laclau ve Mouffe, Inglehart, Touraine, Melucci, Castell, Cohen sayılabilir.

Pichardo’ya (1997) göre, çağdaş yeni toplumsal hareketler ideoloji ve amaçlar açısından ekonomik yeniden dağıtım yerine yaşam kalitesi ve yaşam biçimleri üzerine odaklanan, yapıları açısından lidersiz ya da dönüşümlü bir liderlik anlayışını kabul eden hareketlerdir. Touraine, yeni toplumsal hareketleri post endüstriyel toplumlarla ilişkili olarak ele almaktadır. Eski toplumsal hareketlerden farklı olarak yeni toplumsal hareketlerde mücadelelerin hareket alanı devletten sivil topluma kaymıştır ve toplumsal aktörler sivil toplum yapısı üzerinden mücadele vermektedirler (1985:670). Touraine, toplumu yeniden üretilen bir yapı olarak almaktadır ve toplumsal çatışmaların bu yeniden üretimi gerçekleştirdiğini öne sürmektedir. Çatışmada en önemli alan kültürel alandır. Kültürel malların kitlesel olarak üretim ve dağıtımının merkezi bir konuma yerleşmiş olduğu toplumlara “programlanmış toplumlar” olarak adlandırmaktadır (1995:272). Programlanmış toplumlarda özel yaşamın kamusal bir şey olduğunu, aktörlerin dönüştüğünü ve özgürlüklerini, ezilmeden kendileri olabilme hakkını istediklerini belirtmektedir. Bu toplumlarda kolektiviteye karşı olan, bireysel hak ve özgürlüklere inanan, hedefleri önünde engel oluşturan söylemlere karşı çatışmaya giren bireyler yer almaktadır.

Melucci, post endüstriyel toplumların artık ekonomik temelde yükselmediğini, ekonomik, politik ve kültürel yapıların artan bütünleşmelerine sahne olduğunu öne sürmektedir. Toplumsal hareketlerin sistemin en yoğun enformasyonel ve sembolik yatırımları ile ilişkili alanlarında yükseldiğini belirtmektedir (1999:81-107). Melucci yeni toplumsal hareketlerin değişik gruplarla karşılıklı diyaloglar ve mücadeleler yoluyla kolektif kimliğin inşa edildiği bir toplumsal ağ olduğunu ve bu ağla bireylerin farklı roller, üyelikler arasında parçalanmış kimliklerinin yeniden inşa edildiğini

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 14 Fall 2015

belirtmektedir. Melucci'ye göre enformasyon toplumunda güç kodlarla uygulanmakta ve çatışmalar da kodlar üzerinden yürütülmekte, yeni bir dil geliştirilmektedir (1994:123). Melucci yeni toplumsal hareketlerin kültürü yenileyebilecek yeni seçkinler üreterek siyasal kurumlar üzerinde etkili olabileceğini, kamusal hareketlilikle siyasal sistemin sorgulanabileceğini öne sürmektedir.

Laclau ve Mouffe, yeni toplumsal hareketleri İkinci Dünya Savaşı sonrası “yeni hegomonik formasyonun” yükselişe geçmesiyle ilişkili biçimde ele almıştır. Ekonomik düzeyde yaygın birikim rejiminden yoğun birikim rejimine geçiş toplumsal ilişkileri metalaştırmıştır. Refah devletiyle birlikte devletin müdahaleci karakterinin genişleyerek yaygınlaşması, bürokratikleşmenin giderek artması yeni çatışma biçimlerini geliştirmiştir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi, homojenleştirici bir kitle kültürünün ortaya çıkışına karşı direnç gösteren yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışına yol açmıştır (1992:197-201). Sivil toplumda dile getirilen bazı kültürel talepler üzerinden gerçekleşen bu hareketlerin devleti ele geçirmek gibi bir talepleri bulunmamaktadır. Teorisyenlere göre, bu hareketler çeşitli ideolojilere eklenilebilmekte ancak toplumu dönüştürücü nitelik taşımamaktadır (Laclau ve Mouffe:1992:208).

Habermas'ın teorisi yaşam dünyası ve sistem dünyası arasında ayırım yaptığı için ve yeni toplumsal hareketlerin eski hareketlerin tersine yaşam dünyasında bir anlam kazandıklarını ileri sürdüğü için kopuş teorileri içinde değerlendirilebilir (Coşkun; 2007:143). Habermas, yeni toplumsal hareketleri insanın özgürleşmesi düşüncesinin tarihsel özneleri olarak değil ileri kapitalist toplumlardaki meşruiyet, rasyonalite ve motivasyon sorunlarına işaret eden unsurlar olarak değerlendirmektedir. Bu hareketlerin yaşam dünyasının kolonileştirilmesine karşı bir tepki olduğunu ileri sürmektedir. Yeni toplumsal hareketleri programları sayesinde siyasal sistemi doğrudan etkileyen, kendi kimliklerini ve eylem kapasitelerini olduğu kadar sivil toplum ve kamusal alanı da genişleten hareketler olarak değerlendirmektedir.

Inglehart (1990), postmateryalist değerlerin ortaya çıkışına vurgu yaparak, yeni toplumsal hareketlerin ahlak, bireysel gelişim, özgürlük, yaşam kalitesinin değişimi gibi değerler bağlamında şekillendiğini belirtmektedir. Yaşamın daha çok ekonomik nitelikli olmayan yönlerinin öne çıkarılması, refah devletinin temel değerleri olan büyüme, refah ve refahın bölüşümü üzerine kurulu modelden farklı yeni bir anlayışa geçildiğini göstermektedir. Inglehart, post materyalist değerlerin gelişmesiyle birlikte bu hareketlere katılımın arttığını öne sürmektedir(1990:52). Yeni toplumsal hareketler bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin kararlara kendi katkılarını savunmaktadır (Dalton vd.:1990:10-16).

Yeni toplumsal hareketlere ilişkin farklı vurgular yapan Klandermans'a göre, eski toplumsal hareketlerle yeni toplumsal hareketler arasında sınırlar belirgin değildir. Yeni hareketlerde de eski hareketlerin sağladığı kaynaklar ve fırsatlar kullanılmaktadır (1990:125-135). Dolayısıyla geleneksel örgütlenme biçimlerinin yok olduğu anlamına gelmez.

3.2.Siyasal Boyut

Yeni toplumsal hareketlerle ilgili bir diğer boyut daha fazla konuyu siyaset alanına dahil etme çabasıdır. Yeni toplumsal hareketleri siyasal boyutta ele alan yaklaşımda, geçmişteki ve şimdiki toplumsal hareket biçimleri arasında sürekliliğin olduğu varsayılmakta, bu nedenle aynı zamanda süreklilik teorisi olarak da adlandırılmaktadır. Eski toplumsal hareketlerdeki taleplerin, sınıflar arası ittifakın devam ettiği, taleplerin üretim ilişkilerinden ayrılmadığı belirtilmektedir. Bu yaklaşım ileri kapitalizmi toplumsal bütünlük olarak ele almakta, yeni hareketlerin ortaya çıkışı ile ileri kapitalizm arasında güçlü bağlar olduğunu vurgulamakta, toplumun temelini sınıf terimleriyle tanımlamaktadır (Buechler, 2000:50). Yeni toplumsal hareketler, kamuoyu önünde bu konuların tartışılması ve resmi kurumların da bu konuları gündemlerine almaya zorlanması çabası içindedir (Della Porta ve Diani,

1999: 197-198). Yeni toplumsal hareketleri siyasal boyutta ele alan yaklaşımın temsilcileri arasında Offe, Wallerstein, Eder, Williams gibi isimler sayılabilir

Yeni toplumsal hareketleri siyasal kategori içerisinde ele alan paradigmada kapitalizm ile yeni toplumsal hareketler arasında güçlü bağlar olduğu vurgulanmaktadır. Mevcut çatışmalar, dışlanmış grupların sisteme katılma mücadelesi olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra kaynakların farklı biçimde dağıtılması talebi de öne çıkan talepler arasındadır.

Yeni toplumsal hareketleri tanımlama düzeyinde sınıf gibi sosyoekonomik ve ideoloji gibi politik kodların geçersizliğine vurgu yapılmaktadır. Offe, yeni toplumsal hareketlerin, liberal siyaset teorisinin iki uçlu algılayışının dışında yer alan konuları kapsadığını belirtmektedir. Liberal teori tüm hareketleri “özel” ya da “kamusal” olarak iki alanda kategorize ederken, yeni hareketler kendilerini üçüncü bir ara kategoriye oturtmaktadır. Bu kategori ne özel ne de kamusal ancak özel ya da kamusal siyasal aktörleri kolektif olarak ilgilendiren sonuçlar içermektedir. Yeni toplumsal hareketlerin hareket alanı liberal demokrasi ve refah devletinin pratik ve doktrinlerinde öngörülmeven “kurumsal olmayan” siyaset alanıdır. Offe'nin konuya ilişkin bir diğer değerlendirmesi de özgürlük, eşitlik, dayanışma gibi değerlerin yeni olmayıp, eskiden miras geldiği, dolayısıyla eski ve yeni değerlerin çatışmasının aslında modern kültürün kendi içindeki çelişkiler olduğu yönündedir (1985:831-40).

Eder (1985), mevcut toplumsal yaşam biçimine karşı çıkan kültürel hareketler ve modern devlet egemenliğine karşı çıkan siyasal hareketlerin hem eski toplumsal hareketler, hem de yeni toplumsal hareketler içinde yer alan benzeşen unsurlar olduğuna vurgu yapmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerde toplumsal yaşamla ilgili talepler siyasal hareketler içinde yer alırken, gündelik hayat da siyasallaştırılmaktadır. Wallerstein ve Balibar, kapitalizmin tüm insanların ücretli emeğe katılımını sağlarken, cinsiyetçi, ırkçı vb. ayrımlar yaparak kapitalizmin lehine emeği katmanlaştırdığına vurgu yapmaktadır. Bu hareketlerin kapitalizm için tehdit oluşturabileceği belirtilmektedir (1993:47-49).

Williams, çıkar gruplarının sınırları dar olmakla birlikte çevre, barış, insan hakları gibi meselelerin hepsinin bizi tekrar sanayi üretim tarzının başlıca sistemlerine, sınıflar sistemine götürdüğünü belirtmektedir. Bu bağlamda yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkması ile ileri kapitalizm arasında çok güçlü bağlar bulunduğunu belirtmektedir (Coşkun, 2007:148).

Tilly, günümüzdeki çatışmaları ağırlıklı olarak siyasal düzleme oturtmakta ve sosyal hareketlerin ortaya çıkışını dışlanmış, marjinal grupların politik sahneye giriş mücadelesi olarak siyasal bir süreçle açıklamaktadır (Çayır, 1999:21). Tilly'e göre, büyük çaplı yapısal değişimler kolektif hareketi etkilemekte, yeni yapıların, yeni örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin ayırıcı özelliklerinden birisi de direnmenin yanı sıra güç ve kaynaklar üzerinde taleplerin olmasıdır. Tilly'nin yaklaşımı sosyal hareketlerin stratejik mücadeleler olarak ele alınması ve toplumun güç ilişkilerine indirgenmesi gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Toplumsal hareketleri siyasal boyut üzerine odaklanarak ele alan yaklaşımlar kimlik boyutunu analiz etme olanağını dışarıda bıraktıkları için eleştirilmektedir.

4. YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERDE ÖZNE, KOLEKTİF KİMLİK VE ÖRGÜTLENME

4.1.Özne

Yeni toplumsal hareket kuramcıları, kolektif kimlikleri/tutumları ve sosyal çatışmaları, toplumsal hareketliliği oluşturan aktörler olarak görmek ve hareketleri incelerken aktörlerin oluşum süreçlerine odaklanmaktadır (Demiroğlu, 2014: 138).

Touraine (2005), günümüzde kültürel çatışmanın, sanayileşme dönemindeki ekonomik ve siyasal çatışmadan daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Touraine'e göre, geçmişte toplumsal hareketleri gerçekleştiren kitlelerin yerini, bunlardan daha önemli ve bugünkü hareketlerin merkezi olan "özne" almıştır. Özne, eski ikili karşıtlıkların (kral-ulus, kentsoylu sınıfı-halk, kapitalistler-çalışanlar) yerine, ekonomi ve kültürel güce karşı savaşımlarını vermektedir.

Offe'ye göre, yeni paradigmanın aktörleri grup gibi davranmayan ancak belli temalar etrafında bir araya gelmiş topluluklar lehine hareket eden sosyoekonomik gruplardır. Aktörler kendilerini tanımlamakta siyasal, ideolojik ya da sosyoekonomik kodlar kullanmamaktadırlar ve bu olgu yeni toplumsal hareketlerin yeniliğinin de bir parçasıdır. Yeni toplumsal hareketlerin katılımcılarında sınıfsal yapıyı aşan bir eğilim söz konusudur. Katılımcıların arka planları incelendiğinde gençlik, toplumsal cinsiyet, meslekler gibi yapısal açıklamalarda karşılık bulmayan farklı toplumsal statülerin yer aldığı, taleplerinin de sınıf temelli olmayıp evrensel ya da yerel olduğu görülmektedir. Bu nedenle sınıfsal sorunlardan daha az kapsayıcı olarak kategoriktirler. Eski paradigmadaki ekonomik, askeri ve toplumsal güvenlik temalarının yerini, yeni paradigmadaki barış, çevre, insan hakları gibi temalar almıştır. Eski paradigmanın değerleri, özgürlük, maddi ilerleme üzerinden, yeni paradigmanın değerleri ise kişisel özerklik ve kimlik üzerinden inşa edilmiştir. Offe'ye (1985) göre, toplumsal hareketlerin temelinde yer alan üç öge şunlardır: a) Özellikle hizmet ve/veya kamu sektöründe çalışan yeni orta sınıf, b)Eski orta sınıfın unsurları, c)İş piyasası dışında kalan işsizler, öğrenciler, ev hanımları, emeklilerin oluşturduğu kategori. Yeni toplumsal hareketlerin aktivist ve destekçileri yüksek eğitilmiş, ekonomik güvenceye sahip, hizmet sektörü çalışanlarından oluşmaktadır. Çevreci hareket, feminist hareketler, kent sakinleri gibi farklı "mesele hareketleri" nde bu özellikleri görmek mümkündür. Bununla beraber yeni orta sınıfa ilave olarak diğer tabakalar ve gruplarla ittifaklar kurmanın da yaygın olduğu görülmektedir. Bunlar arasında varlıksız gruplar ve eski orta sınıf yer almaktadır. Varlıksız gruplar herhangi bir yükselme fırsatının bulunmadığı, bu nedenle kendilerini kapana kısılmış durumda gören ev hanımları, öğrenciler, emekliler, işsizler, marjinal işlerde çalışanlardan oluşmaktadır. Bu kategoride yer alanlar patriyarkal ve bürokratik kurum yapılarına karşı başkaldırma eğiliminde olup, aktivitelere zaman ayırabilme özelliğine de sahiptir. Eski orta sınıf üyeleri bağımsız ve kendi işine sahip çiftçi, esnaf ve zanaatkarlardan oluşmaktadır. Proleteriyadan ayrılan, "alternatif" ekonomik yeniden örgütlenme modelleriyle desteklenen eski orta sınıfların yeni toplumsal hareketlerde kalıcı olmasının daha az beklendiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte yeni toplumsal hareketler içine en kolay dahil olanlar, kapitalist toplumun temel sınıfları olan işçi sınıfı ile ekonomik ve idari erki ellerinde tutan sınıflardır.

Melucci (1999), eski tip toplumsal hareketlerin aktörlerinin büyük ideallere ya da dramatik bir kadere yönelmiş karakterlerden oluştuğunu belirtmektedir. Eski toplumsal hareketler ekonomik olarak tanımlanmış sınıf tabanına sahipken, yeni toplumsal hareketlerin tabanı, farklı toplumsal sınıflardan oluşmuştur. Harekete katılan aktörlerin yalnızca maddi bir kazanım peşinde olmayıp sembolik ve kültürel menfaatleri için, daha kısa vadeli ve küçük kazanımlara sahip, sınırlı hedefler için savaştıklarını öne sürmektedir.

Yeni toplumsal hareketler grup davranışı sergilemekten uzak topluluklar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir ve bu hareketlerin tabanı yeni orta sınıflara dayanmaktadır. Aktörler devlet ve piyasanın gelişme rasyonalitesi ile özel yaşam alanını şekillendirme müdahalelerine direnen bireylerdir. Yeni orta sınıf maaşlı veya ücretli olmalarına rağmen tam anlamıyla işçi olmayan, zihni emek satan, çoğunluğu kendi çalışma koşullarını tayin edebilen yani sürekli denetim altında çalışmayan, eğitilmiş, üniversite mezunu ve belli bir uzmanlığa sahip, dolayısıyla sermaye karşısındaki konumları proleter kesime göre farklı bir kesimdir. Talepleri maddi olmayan bu kesimin ortak özelliği, hakim mücadele ekseninin çevre, kadın, kimlik gibi alanlardaki anti otoriter mücadele olmasıdır (Habermas,1981; Offe,1985; Pichardo 1997; Keyder, 2013).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/14 Fall 2015

Yukarıdaki değerlendirmeler yeni toplumsal hareketlerin aktörlerinin tek bir grupta, tek bir hedefe dahil olma yerine, toplumsal bilinçlerinin gerektirdiği sayıda birçok harekete dahil olabildiklerini, bu anlamda grup çeşitliliğine sahip olduğunu göstermektedir.

4.2.Kolektif Kimlikler

Touarine, yeni toplumsal hareketler içinde özneyi hareketin merkezine koymakta, bizzat hareketin kendisi olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda birey, özne haline gelmekte, kendi gibi olanlar ile birlikte ve diğerleriyle sürekli bir etkileşim içerisinde çoğalarak, toplumsal hareketin bir parçasına, hatta kendisine dönüşmektedir. Böylece aktörler, hareketi bizzat yaratan kolektif kimlikler edinmektedirler. Melluci, kolektif kimliğin birlikte kurulduğunu, ortak bir amaç için bir araya gelen bireyler tarafından oluşturulduğunu, paylaşılan bir durum aracılığıyla inşa edildiğini, amaç ve araçlarla ilgili farklı unsurların uyumlu hale getirildiğini, dayanışma, örgütlenme ve aidiyet içerdiğini belirtmektedir. Bu süreçteki etkileşim sonucu üyeler “biz” olarak kolektif kimlik edinmektedirler (Johnston, Larana, ve Gusfield, 1999:145). Kendi rızaları ile eyleme katılan, kendileri merkezde olan aktörler çoğalarak, eylemlerin genişlemesini sağlamaktadırlar. Bu süreç aktörlerin bilinçlenme safhasında gerçekleşmektedir. Kolektif kimlik olarak eylem anında, aidiyet ve dayanışma duyguları içerisinde kamusal alanda ortak davranış biçimiyle, ortak sloganlarla eylem gerçekleştirilmektedir.

4.3.Örgütlenme

Örgütlenme açısından bakıldığında yeni toplumsal hareketler ağlar, sosyal medya, forumlar, platformlar gibi zayıf bağlarla bağlanan bireylerin eylemleri olarak görülmektedir. Bu hareketler kurumsal yapılara bağlanma amacı taşımayan, dağınık ancak zaman içinde sürekli, farklı yerleşimlerden aktörleri kapsayan, farklı ölçeklerde gerçekleşen toplu eylem biçimleridir. Hiyerarşik örgütlenmelerden, parti örgütlenmelerinden özerk hareketler niteliğindedir. Dikey örgütlenme yerine kurulan yatay ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Offe’ye (1985) göre hareketler, katılımcılar, sözcüler, kampanyalar, ağlar, gönüllü yardımlar içermektedir. Bu bağlamda farklı dünya görüşlerine sahip, farklı geleneklerden gelen bireyler belli bir konuda bir araya gelebilmektedir. Eskinin hareket biçimi resmi örgütlenmeler, büyük ölçekli birlikler ve çoğulculuk iken, yeni hareketlerde enformel, düşük düzeyde örgütlenme birlikleri ile hareket edilmektedir.

Scott (1990), Offe’nin, hareketlerin kurumsal politikaya bağlanmama özelliği gösterdiğini, Touraine’nin ise hareketlerin talepleri ifade etmenin ötesine geçerek yerleşik bir güç haline dönüşeceğini savunduğunu belirtmektedir. Yeni toplumsal hareketler özel ya da genel sorunlar etrafında bir araya gelmiş toplumsal nitelikli hareketler olarak, değişken üyelerden oluşan toplumsal ağlar biçiminde örgütlenmişlerdir. Geleneksel kitle partilerinin aksine, yeni toplumsal hareket örgütleri bölünmüş, dağınık ve adem-i merkeziyetçi olma eğilimi göstermekte, şiddet karşıtı ve sivil itaatsizlikle karakterize edilen yeni modeller kullanılmaktadır. Kendi içerisinde hiyerarşik bir yapı ve merkezileşme oluşturmayan yeni toplumsal hareketler sadece küresel hareketlerde merkezi bir konuma sahip olmakta ve hiyerarşik örgütlenme yoluyla lobi oluşturarak, siyasi etki yapabilmektedir.

Bu bağlamda takip edilen stratejiler ve taktikler de çeşitlilik göstermektedir. Bilgi ve iletişim yoluyla kamuoyunu etkileme, biçimlendirme, anketler, kamuoyu araştırmaları, kitlesel katılım içeren yürüyüşler ve eylemler, şeffaflık ile daha fazla açık katılım talep etmeye yönelik düzenli çabalar yoluyla daha çok çıkar grubu siyasete, düzenleme sürecine etki edebilmektedir. Ayrıca tüm siyasi ve bazen de ekonomik süreçlerden uzaklaşma ve bir yaşam tarzı, inanç sistemi vs. yoluyla belli özneleşme biçimleri izlemek de stratejiler arasında yer almaktadır. Etnisite, din, ideoloji gibi ortak bir kimliğin inşası, belli bir hedefe ulaşmak için koalisyonlar oluşturma, savaş karşıtı gösteriler, belli markaların boykotu, belli bir projenin ısrarlı takibi, işgal eylemleri, insan zinciri, hareketsiz durma

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/14 Fall 2015

eylemi gibi çeşitli eylemler, birçok farklı stratejilere uygun taktikler ve eylem biçimleri arasında sayılabilir.

5.YENİ TOPLUMSAL HAREKETLERE İLİŞKİN ELEŞTİRİLER

Yeni toplumsal hareketlerin nedenlerinin ve dinamiklerinin açıklanması konusunda farklı teorisyenler farklı vurgular yapmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerde “yeni” olanın ne olduğu farklılıkların temel sorusunu oluşturmaktadır. Eski ve yeni hareketler arasında radikal bir kopuş olduğunu öne süren görüşe karşı çıkan teorisyenler, farklılıkların abartılarak, benzerliklerin bulanıklaştırıldığını öne sürmektedir. Yeni hareketlerin talep ve içerik bakımından eski hareketlerden çok farklı olmadığını ve köklerinin çok eskiye dayandığını, köylü hareketleri, yerel hareketler, etnik, milliyetçi hareketler, dinsel hareketler, ırksal, cinsel azınlıklar temalı hareketlerin tarihsel öncüllerinin bulunduğunu ifade etmektedirler. Farklılığın “yeni” kavramının “eski” işçi sınıfı hareketini temel gören Marksist gelenekten, sınıf tabanlı hareketten bir kopuşu simgelediği için stratejik bir değer taşımasıyla bağlantılı olduğu öne sürülmektedir (Buechler,1995:450).

Yeni toplumsal hareketlerde, yeni çatışma biçimlerinin artık emek-sermeye arasında değil, devletle sivil toplum arasında şekillendiği iddia edilmekle birlikte devlete ilişkin herhangi bir mücadele biçimi ya da anlayışından söz edilmemektedir. Devlet siyasal mücadele alanlarından biri olarak ele alınmamakta, siyaset anlayışı sivil toplumla sınırlı olduğundan, devlet temasından uzak durulmaktadır (Buechler 1995). Devletin toplumsal mülkiyet ilişkilerine bağlı ekonomik ve toplumsal sömürü biçimlerinin, eşitsizliklerin kurulması ve sürdürülmesindeki rolü ve işlevi görmezden gelinerek, siyasetin amacı bir kimlik kurma mücadelesine indirgenmektedir.

Toplumsal muhalefetin öznelinin değişken ve birbirine karşıt olma potansiyeli taşımalarına rağmen, aynı politik proje içerisinde nasıl bir araya getirilebileceklerine, kolektif bir eylemi ortaya çıkarabilecek söylemsel koşulları oluşturabileceklerine ilişkin bir argüman bulunmamaktadır. Sınıfların özcü pozisyonu, emeğin yabancılaşması noktalarında derinlemesine bir analize rastlanmamaktadır.

Orta sınıf eylemlerinin 1800’lerin başından itibaren görüldüğü, dolayısıyla ilk kez yeni toplumsal hareketlerde toplumsal aktör olarak ortaya çıktığı argümanı tartışmaya açıktır (Pichardo, 1997:418). Ayrıca, yeni toplumsal hareketlerin taleplerinin kimlik ve post materyal değerler üzerinden biçimlendiği görüşüne de karşı çıkılmakta ve hareketlerin heterojen kimlikli olduğu, eski tip kolektif davranışların var olmaya devam ettiği öne sürülmektedir.

Yeni toplumsal hareketler siyaset alanına ilişkin gelecek kurgusu ya da alternatif bir modelinin bulunmaması nedeniyle de eleştirilmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin bu eksikliği nedeniyle siyasal partiler açısından bir seçenek sunmadığı belirtilmektedir. Bu bağlamda yeni toplumsal hareketler kuramında kapitalist toplum eleştirilmesine rağmen alternatif bir seçenek sunulamadığından kapitalist toplum içinde varlığını devam ettirmesi de bir diğer eleştiri konusudur.

6.SONUÇ

1960’lı yılların sonlarında post-endüstriyel toplumlarda küreselleşme ve küreselleşmenin yarattığı siyasal ve toplumsal alanlardaki değişimler sonucu ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler eski toplumsal hareketlerden farklılıklar göstermektedir.

Yeni toplumsal hareketler konusunda çalışan teorisyenlere göre, yeni toplumsal hareketler demokrasi, çoğulculuk, güçlü bir sivil toplum ile nitelenen toplumlarda ortaya çıkan mücadeleler olup, kimlik ve değer yönelimli taleplerin tanınması temelinde gerçekleşmektedir. Eşitlikten çok farklılık anlayışına dayalı, sınıf temelli olmaktan çok değer temelli olan yeni toplumsal hareketlerle eski toplumsal hareketler arasında anlayış değişikliği mevcuttur. Geçmişteki ekonomik çıkarlar,

güvenlik gibi sorunlar yerini barış, çevre, insan hakları gibi konulara bırakmıştır. Sermaye ve emek arasındaki çelişkilerin yerini devlet ve sivil toplum arasındaki tabiyet çelişkileri almıştır.

Yeni toplumsal hareket teorilerine yönelik eleştiriler yeni hareketlerin talep ve içerik bakımından eski hareketlerden çok farklı olmadığı yönündedir. Yeni hareketlerin tanımladığı sorun alanları ve talep içeriklerinin köklerinin 19. Yüzyıla uzandığı, dolayısıyla eskiden tamamen bir kopuşun söz konusu olmadığı belirtilmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin örgütlenme ve eylem biçimleri açısından sosyal medya, ağlar, forumlar gibi zayıf bağlarla birbirine bağlanan mücadeleler olmaları, belirsiz ve gevşek bir yapılanma ile parçalı bir görünümde sürdürülmesine neden olmaktadır. Yeni toplumsal hareketlere getirilen eleştiriler arasında kendilerine özgü dinamiklerini anlamamızı sağlayacak yeterli kavramsal araçlara sahip olmadığı eleştirisi de yer almaktadır. Ayrıca, yeni toplumsal hareketlerin geleceğe ilişkin çıkarımları söz konusu olmadığı için hareketlerin bir bütünlük içerisinde analizi yapılamamaktadır. Bilgi yapılarının geniş bir taraması yapıldığında uzun dönemler boyunca kapitalist dünya üzerinde hayat bulmuş hareketlere dair yeterli çalışmalardan yoksun bulunduğumuzu görmekteyiz. Dünya üzerindeki toplumsal hareketlere ilişkin çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu nedenle günümüzdeki hareketleri tarihsel şablonlara oturtmak ve olasılıkları kavrayabilmek konusunda kaçınılmaz bir biçimde birçok güçlükle karşılaşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adam, B.D.(1983) "Post Marsism and the New Social Movements" *The Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 30/3, s.316-337
- Amin, Samir (1998) *Spectres of Capitalism: A Critique of Current Intellectual Fashions*. New York Monthly Review Press
- Buechler, Steven M. (1995) "New Social Movement Theories", *Sociology Quarterly*, 36, s. 441-464
- Buechler, Steven. M.(2000) *Social Movements in Advanced Capitalism*, New York; Oxford: Oxford University Press
- Castells, Manuel (1997) *The Power of Identity*, Cambridge, MASS:Blackwell
- Coşkun, M. Kemal (2007) *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*, Dipnot Yayınları 38, Ankara
- Çayır, Kenan (1999) *Yeni Sosyal Hareketler*, İstanbul, Kaknüs Yayınları
- Della Porta, D. ve M. Diani (1999) *Social Movements: An Introduction*, Oxford: Blackwell
- Dalton, R. J. Kuechler, M. Bürklin, W (1990) "The Challenge of New Movements", R. J. Dalton ve M. Kuechler, (der.) *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies*, New York:Oxford University Press
- Demiroğlu, T. Elif , (2014) "Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması" *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* • Cilt 2, Sayı 1, Mart 2014, ISSN 2147-6934, ss. 133-144, DOI:10.14782/SBD.201416304
- Eder, K. (1985) "The "New Social Movements": Moral Crusades, Political Pressure Groups, or Social Movements?", *Social Research*, 52(4): 869-890.
- Habermas, Jürgen (1981) "New Social Movements" *Telos*, 49:33-36

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 14 Fall 2015

- Inglehart, Ronald (1990) "Values, Ideology and Cognitive Mobilization in New Social Movements" (R.Dalton ve M. Kuechler eds) *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies*, Polity Press UK
- Joh Nston, H., Larana, E. ve Gusfield, J.R.(1999) "Kimlikler, Şikayetler ve Yeni Sosyal Hareketler" *Yeni Sosyal Hareketler* ss,131-158
- Kalouche, F. ve E. Miclants (2008) Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü;1968-2005, (Ed: William G. Martin) *Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar* içinde İstanbul, Versus Kitap s.219-282
- Keyder, Çağlar (2013) <http://Konusakonusa.org/2013/09/05>, indirilme tarihi 9.9.2013
- Klandermans, P.B. (1990) "Linking the 2Old' and 'New' Movement Networks in the Netherlands" (Der. R.J.Dalton ve M. Kuechler), *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies*, New York:Oxford University Press
- Laclau, E. ve C. Mouffe (1992) *Hegemonya ve Sosyalist Strateji* (çev. A. Kardam, D. Şahiner), İstanbul: Birikim Yayınları
- Martin, G.William (2008) "Dünya Hareket Dalgaları ve Dünya Dönüşümleri" *Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar* (Ed: William G. Martin) İstanbul, Versus Kitap
- Melucci, Alberto (1994) "A Strange Kind of Newness: What is New in New Social Movements" (Eds: E. Larana, H. Johnson and J. Gusfield) *New Social Movements:From Ideology to Identity*, Temple University Press
- Melucci, Alberto (1999) "Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması" *Yeni Sosyal Hareketler* (Yay. Haz.:Kenan Çayır) Kaknüs Yayınları:72, Sosyoloji Serisi 1, İstanbul,
- Offe, Claus (1985) "New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics", *Social Research*, vol, 52(4), 817-868.
- Pichardo, Nelson (1997)"New Social Movements:A Critical Review" *Annual Review of Sociology*, 23, s.411-431
- Rose, Fred (1997) "Toward a Class-Cultural Theory of Social Movements: Reinterpreting New Social Movements", *Sociological Forum*, 12/3, s:461-494
- Scott, Alan (1990) *Ideology And The New Social Movements*, London: Unwin Hyman Ltd.
- Tilly, Charles. (2008) *Toplumsal Hareketler 1768-2004*, çev. O. Düz, İstanbul: Babil yayınları.
- Touraine, Alain, (1985) "An Introduction to the Study of Social Movements" *Social Research*, vol 52, 670.
- Touraine, Alain (2005) *Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*, Çev. Olcay Kunal 3. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Wallerstein, I ve E. Balibar. (1993) *Irk, Ulus, Sınıf*, İstanbul, Metis Yayınları

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/14 Fall 2015

doi

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

İçli, G., (2015). “Yeni Toplumsal Hareket Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme / An Analysis Of The Theories On New Social Movements”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı), Volume 10/14 Fall 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8804>, p. 415-432.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 14 Fall 2015

